

of the Poland Republic, which began in 1990 and has been developed in 1998 under the leadership of the government of Jerzy Buzek. In fact, the reform provided radical changes in the management and regional development in general, and also decentralization of power in the country. The main goal was full transfer of authority to the low levels. The reform was approved three-tier system in the country under the scheme "gmina" – "powiat" – "voivodstvo". In turn, holding territorial reform was also due to the integration processes in the Polish Republic. Changes in the territorial division of the country's accelerated transition of the country to the «European Rails» and actually meet the European system of NUTS.

The reform of 1998 has allowed more closely and fruitfully participate in the structures and programs of the European Union. With the formation of a multi-level system, that meets the requirements of NUTS in the EU, integration processes have been strengthened in the country, as well as the program were implemented better in the EU pre-accession period and after accession to the European Union.

It should be added that these changes were urgently needed and there was no alternative routes. In other post-communist countries of Central and Eastern Europe, who have been on the path of modernization, such profound reforms were not carried out.

Thus, Poland has become one of the first «locomotive» in the territorial transformations among CEE countries. Polish experience was a visual aid for the other countries in the region.

Key words: Poland, regional policy, domestic policy, NUTS, administrative-territorial reform, European integration.

УДК 32.81'272(477):328.161.2

Савойська С. В.

доктор політичних наук, професор МКА

Міжрегіональна акаемія управління персоналом (Київ, Україна),

E-mail: Savoyaska@gmail.com

ЗОВНІШНІ І ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ МОВНОГО ФЕНОМЕНУ У КОНТЕКСТІ ЗАГОСТРЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглядаються зовнішні і внутрішні чинники дестабілізації мовного феномену у контексті загострення політичної кризи у сучасній Україні. Стверджується, що внутрішні чинники дестабілізації українського суспільства, якими є проросійські політичні сили, багато у чому залежать від зовнішньополітичних орієнтацій українського суспільства і політикуму у цілому. Автор активізує увагу на тому, що зовнішні і внутрішні чинники упродовж усіх років незалежності створювали мовно-політичні проблеми, які переростали у конфлікти, чим і спричинили політичну кризу у сучасній Україні.

Ключові слова: конструктивний, зовнішні і внутрішні чинники, деструктивний, мовна політика, дестабілізація, політична криза, сучасна Україна.

Постановка проблеми. Внутрішніми дестабілізаційними чинниками є проросійські налаштовані політики і їх політичні сили, які об'єднують ліві, центристські, російські політичні партії, громадські організації, рухи, товариства, угруповання, спільноти тощо. Зовнішні чинники – це сусідні держави, зокрема Росія та інші, які тісно пов'язані із внутрішніми, що мають місце в Україні, які так чи інакше впливають на мовну політику в Україні. Цьому, як видно, не зарадив навіть той договір Про дружбу і співробітництво між Росією та Україною, який було підписано двома державами у 1997 році. Цей договір сприйняли у штики окремі російські політики та близьке оточення російського Президента, який, начебто, підписавши цей договір, тим самим легалізував Україну як самостійну державу та поступився власними національними інтересами. Тому очікуваного результату цей договір не приніс ні Україні, ні Росії, яка продовжувала наступати на національні інтереси українців в усіх сферах суспільно-політичного життя держави, зокрема у мовно-політичній, економічній, духовній, етноісторичній та культурній. Мовно-культурні та інші проблеми мають місце в інших державах світу. Тому, за визна-

ченням Т. Скубашевської, «світ став більш конфліктним, що змушує шукати шляхи мирного співіснування усіх членів світового співтовариства» [14, с.7-8].

У міжнародне співробітництво мовно-політичні конфлікти, що лежать в основі дестабілізації мовного феномену, почали виникати у кінці 90-х рр. минулого століття у Верховній Раді при ухваленні мовних законів, порушенні мовного законодавства місцевими радами на Півдні і Сході держави, ухваленні закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин»; під час Помаранчевої революції, закриття і переведення україномовних шкіл на двомовний або одномовний режим навчання, ухвалення, скасування та ветоування Верховною Радою закону «Про засади державної мовної політики», зриву підписання угоди з Європейським Союзом тощо – усе це спровокувало нову хвилю протистоянь та мовно-політичну кризу, що сталася у кінці 2013 – на поч. 2014 рр. Україна опинилася на межі зіткнення двох цивілізацій: з одного боку, – це Євросоюз, з іншого – Росія, яка, «здійснюючи окупаційну діяльність на Півдні і Сході України, «захищає» від українців – «бандерівців», котрі нав'язують власні порядки, своїх «руських» з їх мовою та культурою на території «щільного» проживання» [4, с.296].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема, що досліджується, привернула увагу багатьох вчених, зокрема таких, як О. Бабкіна, Ю. Войтенко, І. Гранчак, Г. Залізник, А. Кіссе, А. Корж, В. Котигоренко, О. Кривицька, В. Кулик, У. Лукач, В. Мартянов, В. Пасічник, Ю. Саплін, А. Турен, О. Убейволк, В. Ханстантинов, А. Чемшит, С. Шумлянський та ін. У дестабілізації мовного феномену та загостренні мовно-політичної кризи у сучасній Україні більшість учених, з одного боку, звинувачують полярні політичні сили і владу, які протягом усіх років незалежності нічого не зробили, аби розв'язати мовно-політичне протистояння, з іншого боку, висловлюють упевненість у тому, що Кремль планував вторгнення в Україну давно, а мовно-політичну проблему він використав як привід для здійснення власної мети. Хоча насильство, як відомо, має зворотню сторону, тобто, породжує насильство, «звернення до якого, як справедливо зазначає відомий вітчизняний учений – О. Бабкіна, є проявом внутрішньої слабкості» [1, с.9].

Мета: проаналізувати та виявити зовнішні і внутрішні чинники дестабілізації мовного феномену у контексті загострення політичної кризи у сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Одним із яскравих чинників дестабілізації мовного феномену є боротьба, яка має місце між прихильниками полярних зовнішньополітичних орієнтацій, головним моментом якої є різне ставлення до Росії, Євросоюзу та мовної політики у цілому, яка протягом усіх років незалежності здійснюється то національно-демократичними, то проросійськими політичними силами. Останні звинувачують своїх опонентів, лідерів, їх прихильників і Євросоюз в усіх негараздах, що мають місце в Україні. І навпаки, національно-демократичні політичні сили звинувачують проросійські налаштованих політиків у непатріотизмі та мовно-політичному розколі української полікультурної спільноти, зокрема і Росію, яка розв'язала повномасштабну війну проти України, поклавши в її основу скасування Верховною Радою України закону «Про засади державної мовної політики» та заборону використання в Україні російської мови. Після скасування цього закону у Донецьку, Луганську, Харкові, Одесі та в інших містах Півдня і Сходу держави під державними прапорами Росії розпочалися протистояння, які розхитували мовно-політичний конфлікт. Розпочалися проросійські мітинги, де організатори та учасники вимагали приєднати Крим і Новоросію до Російської Федерації через те, що українська влада скасувала «мовний закон» та заборонила розмовляти російською мовою – і усе це називається захистом прав російськомовного населення. Саме так, за словами А. Кокотюхи, російські ЗМІ обгрунтовували «миротворчу» місію російського війська в АР Крим. На перший погляд, є усі підстави твердити, що не продумане, спричинене революційною ейфорією, рішення переможців дало поштовх активності сепаратистів на Сході і Півдні держави та окупації АР Крим

Росією, яка намагається довести західним країнам, що вона воює не з Україною, а проти них. Тут варто нагадати цитату С. Гантингтона, який зазначив, «якщо росіяни не сприймуть ліберальні цінності і будуть надалі поводити себе не як західні люди, а як росіяни, то відношення Росії і Заходу знову стануть ворожими» [13, с.259].

Напрошується висновок: «Верховна Рада України спровокувала російську агресію по відношенню до власної країни, підкинувши Росії привід надати військовий захист «кримським росіянам», культурні права яких опинилися під «загрозою» після того, як, скасувавши «мовний закон», нова українська влада «заборонила» їм розмовляти російською мовою». Якщо це так, то російська влада має право увести свої війська майже у кожную державу світу, а особливо – у пострадянські – Латвію, Естонію, Узбекистан тощо, щоб у такий спосіб захистити мовні права етнічних росіян. А власне захищати мовні права українців, що мешкають на території АР Крим і Росії, російська влада не дозволяє: за словами Сергія Аксьонова, у Криму будуть вільно використовуватися дві мови – російська і кримськотатарська, а про українську мову він пропонує забути. Унаслідок цього, на слухну думку В. Пасічника, були загальмовані процеси реформування українського суспільства, а також сповільнені процеси державотворення. Реалізувати українську національну ідею перешкождала, за словами В. Пасічника, «панівна еліта (колишня номенклатура) в Україні, яка була вихована на засадах російської ідеї, що абсолютизує роль держави у суспільному житті. Вона використала гасла незалежності та побудови української державності, щоб легітимізувати свою владу у нових історичних умовах та перерозподілити державну власність відповідно до власних егоїстичних корпоративних інтересів» [11, с.11].

А щоб досягти поставленої мети, в основу своєї державницької і політичної діяльності нова українська еліта поклала мовне питання, яким прикривала свої істинні наміри, ідеї, інтереси і пріоритети. Приділяючи увагу загостренню політичної кризи у сучасній Україні, учені, зокрема Ю. Войтенко, пов'язували її із мовно-політичними проблемами і міфами про небезпечного для проросійського українця «бандерівця», завдячуючи якому Росія створила ідеологічний розлом всередині українського суспільства» [4, с.296-297]. Учені вважають, що взаємодія і взаємобумовленість зовнішніх і внутрішніх чинників дестабілізували мовний феномен, сформувавши мовно-політичні конфлікти і таким чином загострили політичну кризу [12].

Відтак, «конфлікт мовно-політичний» – це боротьба між полярними політичними силами за владу та сфери впливу, в основі якої лежить мовна проблема, яку використовують у власних інтересах окремі політичні сили і якою спекулюють, зокрема напередодні та під час виборів. Зіткнення мовно-політичних та інших інтересів лідерів політичних сил, їх ідеологій, різномовних культур, полярних за мовно-політичною ознакою регіонів і частин соціуму, що мають розбіжності в усвідомленні і розумінні звичаїв, традицій, історії певного народу, його мовно-політичної культури, освіти, права, інформаційної політики тощо. Це протистояння між владою, опозицією та громадянським суспільством, що народжується, які виникають на ґрунті захисту і поширення російської / української мов. Конфлікт мовно-політичний є багатоаспектним явищем, у якому переплітаються соціально-політичні, ідеологічні, релігійні, культурні, психологічні та інші процеси. Щоб попередити або уникнути виникнення мовно-політичних конфліктів, доцільно вивчити їх природу, сутність, характер, а також навчитися їх розпізнавати, ними управляти та розв'язувати.

Окремі аспекти цієї проблеми досліджували такі вчені, як Г. Жаворонкова, В. Котигоренко, О. Кривицька, Пітер М. Келлет, Т. Сівашенко, О. Скібіцький, О. Туз, М. Цюрупа та ін. За словами окремих учених, конфлікти тісно пов'язані із мовною політикою. Зокрема, Пітер М. Келлет надає цьому аспекту особливого значення. Він вважає, що від мови залежить, як буде протікати конфлікт. Він зауважує, що

конфліктуючі сторони не завжди дослуховуються одна до одної, не думають над тим, що і як кажуть, не вмюють або не хочуть добирати необхідні слова. Вибір мови, на думку вченого, визначає матерію конфлікту, впливає на його динаміку та результат. Автор небезпідставно пропонує осмислити зв'язок між вибором мови, розгортанням конфлікту та його наслідком. Мова, на його думку, може використовуватися в якості інструмента для управління перемовинами та досягненням позитивних змін у взаємовідносинах між конфліктуючими сторонами. На слушну думку Мерло – Понті, мова, яку ми використовуємо під час конфлікту, має велике значення для формування основи історії конфлікту. Тому вибір мови для вирішення конфлікту також має вирішальне значення як ми розмовляємо під час конфлікту, а також для активного впливу на динаміку і його значення [10, с.107, 109, 110, 123, 126, 135].

Причиною мовно-політичних конфліктів є недовіра, прагнення слави та самостійності, – усе це, як вважає К. Лоренц, впливає із біологічних підвалин агресивності людини. За визначенням В. Оберта і К. Фінка, конфлікт – це напруженість у відносинах та антагоністична ворожість сторін. За словами П. Коєна, конфлікт – це досягнення цілей за рахунок придушення цілей опонента. На думку М. Цюрупи, конфлікт – це один із аспектів взаємодії людей у певному соціальному середовищі, смисл якого полягає у поляризації позицій, їх зіткненні та веденні боротьби із метою розв'язання проблемної ситуації. Мотивація конфлікту, як вважає М. Цюрупа, обумовлена протилежними інтересами, потребами, цінностями та мотивами. На його думку, сторони конфлікту усвідомлюють відмінність інтересів та готові нести втрати заради здійснення мети. Він зазначає, що конфлікти, які мають місце в сучасній Україні, перешкоджають соціально-економічному розвитку та ускладнюють цивілізаційну євроатлантичну ходу. Мовно-політичні конфлікти послаблюють єдність влади і суспільства та відносяться до вищого щабля розвитку конфронтаційних відносин [16, с.5-6, 31, 45, 56-57, 70, 88, 94-95, 97, 150-151, 153, 155].

Мовно-політичний конфлікт відрізняється від інших видів конфлікту в Україні тим, що прямо ставить питання про владу, відносини, панування і підкорення. Боротьба за владу в Україні починається із мирних демонстрацій і закінчується міжвладними, міжпартійними і міжфракційними війнами у стінах Верховної Ради, причиною виникнення яких нерідко є мовно-політична проблема, яка розколола українське поліетнічне суспільство і регіони країни за мовною ознакою.

Відтак, внутрішнім чинником дестабілізації мовного феномену є жага політиків і політичних сил за будь-яку ціну здобути, повернути або захистити владу, аби продовжити владарювання на певний або невизначений термін. Це прагнення нерідко приховується під такими гаслами, як «Руки прочь от русского языка!», «Защитим русский язык вместе!», «Два языка – одно государство», «Не притесняйте русский язык!» і т. п. У цьому випадку мовно-політичний конфлікт може вийти за межі держави із метою розширення культурного та мовного простору однієї країни за рахунок іншої, дискредитації мови і культури народу або – розколу та завоювання країни. Мовно-політичні конфлікти частіше за все виникають у поліетнічних суспільствах, де не можуть співіснувати дві або більше лінгвістичних спільнот, які мають культурно-мовні відмінності. Зокрема С.Боднар вважає, що «влада має робити усе, що від неї може залежати, аби не активізувати ті відмінності, які можуть посилювати конфлікти, робити їх «політично опуклими» та «емоційно забарвленими» [2].

У сучасній Україні існують суспільно-політичні, міжконфесійні, мовно-політичні, міжпартійні, міжвладні та інші конфлікти, в основі яких лежить мовно-політична проблема. Мовно-політичний конфлікт має внутрішню структуру, яка складається із декількох етапів: формування, виникнення, усвідомлення, розвиток, загострення, кульмінації та розв'язки. Якщо на початковому етапі влада може управляти нармативно-правовими, мовно-освітніми, інформаційними та іншими конфліктами,

то на етапах ескалації та кульмінації вона перетворюється на постійного учасника конфлікту, в основі якого лежить не етнічний чинник, а мовно-політичний. Тобто, основою будь-яких конфліктів, зокрема і мовно-політичних, є дестабілізаційні процеси, до яких В.Котигоренко відносить «політизацію етнічностей, регіональні відмінності політичної самоідентифікації та політизацію етноконфесійних відносин» [8], із чим не можна не погодитись. Між двома революціями (2004-2014) мовно-політичні конфлікти знаходилися у стані амплітудного коливання або ремісії, коли вони стрімко загострювалися і поширювалися, із часом затихали, потім знову відновлювалися. Під час кожного етапу відчувалася «братня допомога» Москви, без якої усі конфлікти були б приречені на поразку. Тобто, без підтримки проросійськи налаштованих політиків на початку 90-х рр. минулого століття не завозилась би безконтрольно із Росії гуманітарна допомога, тобто російськомовна продукція, яка заповонила усі полиці бібліотек, книгарень і ринків російськомовними журналами, газетами, посібниками, підручниками, художньою та іншою літературою, яка була набагато дешевша за україномовну.

Отже, зовнішнім чинником дестабілізації мовного феномену в Україні є російська влада, яка заповонила ринок України дешевою російськомовною продукцією, сформувала на цій інформаційній основі необхідну для неї свідомість українців, у першу чергу це стосується тих, які мешкають на Півдні і Сході держави. Ця базисна надбудова дала можливість Росії анексувати не лише АР Крим, а й рухатися далі на Схід України. Цей рух підтримувався проросійськи налаштованими громадянами і політиками, які на Півдні і Сході держави систематично гальмували поширення української мови і культури. Внутрішні причини дестабілізації мовного феномену, як уже зазначалося, розпочалися із мовної політики экс-Президента незалежної України Л. Кучми, який запрограмував підвищити статус російської мови, федералізувати Українську державу і створити двопалатний парламент, який буде займатися питаннями розвитку регіонів. Мовна політика Л. Кучми не схвалювалася і не підтримувалася національно-демократичними політичними силами, хоча, на думку І. Шевель, не суперечила діючому на той час закону України «Про мови в Українській РСР» [17, с.277, 278].

Так, зовнішнім і внутрішнім чинником дестабілізації мовного феномену була тісна співпраця проросійських політичних сил України із владою Росії, без якої на початку 90-х в Україні було б розроблено та ухвалено новий закон про мови та Конституція України, яка б захищала державний статус української мови від зовнішніх утисків і посягань. Без підтримки російською владою проросійського кандидата у президенти у 2004 році не було б Помаранчевої революції, сепаратистського з'їзду у Северодонецьку, політичної реформи, яка змінила форму правління у державі, що призвело до зміни влади; «параду мовних суверенітетів», які, порушуючи Конституцію України та інші закони України, не запроваджували б на Півдні і Сході держави російську мову як регіональну; чергового з'їзду у Северодонецьку, який ухвалив програму захисту і розвитку російської мови; закону «Про засади державної мовної політики», який розколов Українську державу на російськомовних та україномовних українців; анексовано Кримський півострів Росією та не було б наразі військового конфлікту на Сході держави. Без зовнішніх втручань не виникла б в Україні така церковна інституція як Московський Патріархат, який захищає в Україні інтереси Росії тощо. Це свідчить про те, що внутрішні мовно-політичні проблеми в Україні виникли у зв'язку із втручанням у справи мовної політики держави Росії. Це втручання викликало у різних галузях суспільно-політичного життя України ряд мовно-політичних конфліктів, де зіткнулися інтереси двох найбільших політичних сил. З одного боку, – це національно-демократичні політичні партії (праві), які побачили загрозу не лише для відродження, повноцінного функціонування, розвитку і поширення української мови і культури на Півдні і Сході держави, а й для подальшого існування та розвитку Української незалежної, унітарної і соборної

держави. З іншого боку, – це проросійські (ліві) політичні сили, які побачили «загрозу» для російської мови як мови і культури колишньої метрополії, яка втрачає свою міць, вплив і поширення на Заході і Центрі України. Це не лише зіткнуло інтереси двох найпотужніших політичних сил та ідеологій, а й спровокувало мовно-політичні протистояння, що, на думку А. Корж, є «проявом політичного розламу між новими можливостями України як нового державного утворення, політичної нації з українською мовою як найважливішою конституючою ознакою і радянсько-імперською інерцією, що зумовлює гальмування трансформаційних процесів у політичному курсі та євроінтеграційному русі» [7, с.8].

Відтак, внутрішнім чинником дестабілізації мовного феномену були проросійські налаштовані політики при активній підтримці російських партій та організацій, які на першому етапі українського державотворення активно реєстрували свою діяльність на території незалежної України, розпочали активні дії щодо відновлення цього статусу для російської мови, використовуючи старі і нові гасла: «слов'янським народам мир і дружба», «росіяни та українці – це братні народи», «дві мови – один народ», «українська мова – діалект російської мови», «українського народу не існує як і не існує його мови і держави», «руки геть від російської мови», «я розмовляю російською», «захистимо російську мову в Україні», «українці – це бандери і хунта» і т. п. Кожне із цих гасел нагадує етнічним українцям про їх колоніальне минуле, заборони української мови, культури і державності. Тому кожному аналітику зрозуміло, що під цими гаслами об'єднати український і російський народи, сформувати національну свідомість, створити громадянське суспільство і нову політичну націю, яка б на рівних правах об'єднувала усі етноси і національні спільноти, які мешкають на території полікультурної України, видається неможливим. На слушну думку відомих вітчизняних учених О. Майбороди і О. Рафальського, «мовне питання порушують агресивно налаштовані політичні сили, які дбають не про суспільні інтереси, а про власні амбіції...». На думку учених, «міжрегіональне протистояння з мовного питання залишається поки що тяжко розв'язуваним у силу його ціннісної суті: кожна із частин України пов'язує із ним утвердження тих або інших духовних та ідеологічних уподобань» [9, с.87, 89].

А це свідчить про те, що цю проблему можна вирішити лише на державному рівні. Тобто, інтегратором і консолідатором у цьому питанні має бути держава. А для цього необхідна державна програма і державна інституція, яка буде спрямовувати і контролювати виконання програми. Але вийшло якраз навпаки: над цією проблемою ніхто і не задумувався: жодний уряд і жодний Президент незалежної Української держави. Майже ніхто із влади не звертав увагу на дослідження учених – істориків, політологів, українознавців, соціологів, культурологів та інших учених.

У той же час у Росії на початку 90-х рр. минулого століття створювалися і функціонували на державному рівні цілі інституції, які вивчали причини розпаду СРСР і яким чином повернути до його складу втрачені у кінці ХХ ст. землі. Так, «СРСР був приречений на розпад, бо будувався, на думку багатьох українських учених, зокрема І.Діяка, на кістках людей, терору, штучного голоду і депортаціях» [5, с.98]. Щоб виправити ситуацію, було видано велику кількість наукової літератури, де відомі російські політики і вчені виклали власне бачення проблеми і стратегічний план, який російська влада успішно втілювала у життя у країнах пострадянського простору, зокрема і в Україні через діяльність проросійських політичних сил, які обіймали високі державні посади у судах, Верховній Раді та у Кабінеті Міністрів України. Ці державні діячі побудували таку вертикаль влади, через яку мали можливість впливати на усі суспільно-політичні процеси, зокрема і на виборчий [6].

Однією із головних тем на кожних виборах, які відбувалися в Україні, починаючи з середини 90-х рр. минулого століття, була «проблема» російської мови і російськомовної спільноти, для якої цю мову треба було зберегти за будь-яку ціну. Кандидати від національно-демократичних політичних сил висвітлювали пробле-

ми української мови, розвиток і поширення якої гальмували місцеві ради Півдня і Сходу України. Водночас жодна із сторін не мала програми, як розв'язати цю проблему по суті, яка б задовольняла російськомовних, україномовних та іншомовних громадян. Тому кожна політична сила мала на меті лише одне: як зберегти владу або отримати мандат довіри у виборців. Щоб отримати його, йшли у хід чергові обіцянки, які стосувалися підвищення статусу для російської мови, і підкупи. Такі вибори із року у рік наближали мовно-політичну кризу, яка уперше загострилася у 1996 р., коли депутати Верховної Ради не могли ухвалити Конституцію України, зокрема погодити мовне питання; вдруге – 1999 р., коли комуністи разом з іншими проросійськи налаштованими депутатами, порушивши процедуру ухвалення закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», протягнули питання, що було пов'язане із захистом російської мови як такої, яку прирівняли до тих мов, що знаходяться на межі зникнення; втретє, – 2004 р., коли було сфальшовано результати виборів на користь проросійського кандидата у президенти В. Януковича, що призвело до революційних подій; в четверте, – 2007 р., коли Верховну Раду було розпущено і призначено дочасні вибори, які мало що змінили, якщо не враховувати, що до Верховної Ради не потрапила Соціалістична партія України, яка, по суті, зрадила своїх виборців; у п'яте, – у кінці 2013 – на поч. 2014 рр. у зв'язку із різкою зміною экс-Президентом В. Януковичем геополітичного вектора із заходу на схід [15].

Варто зазначити, що атака на мовне питання здійснювалася під час кожних виборів, – місцевих, парламентських і президентських. Тому вибори, як вважає С. Веселовський, – це «певною мірою кризовий етап у розвитку суспільства, який ще більше загострюється через використання під час передвиборчої кампанії схем, які побудовані на загостренні протистояння, розколі суспільства, ескалації внутрішньополітичної напруги та різкій мобілізації електорату на тлі порівняно високої, за наших умов, ефективності, якою і скористався кандидат у Президенти України Л. Д. Кучма» [3, с.44-47].

Таким чином, внутрішнім дестабілізуючим чинником були вибори, зокрема і ті, що відбулися у 1994 р., після яких на Луганщині та Одещині з'вилися двомовні українсько-російські та одномовні російські школи, а на місцевому рівні у цих областях російська мова запроваджувалася як офіційна, що було прямим порушенням Конституції України, яка такими повноваженнями місцеву владу не наділяла. Після виборів, що відбулися у 1998 р., у комітетах Верховної Ради почали з'являтися законопроекти від проросійськи налаштованих політиків, які були спрямовані на підвищення статусу російської мови, яка мала стати офіційною/другою державною або регіональною, хоча таку норму, крім закону «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин», ніде не було уведено. До 2004 року українська спільнота була повністю політизована і розділена за мовно-політичною ознакою на україномовні Центр і Захід, з одного боку, і російськомовні Схід і Південь, з іншого. Кожний із цих регіонів проголосував за власного кандидата: Південь і Схід – В. Януковича, якого підтримувала Росія, а Центр і Захід – україномовного кандидата від національно-демократичних політичних сил. Починаючи з 2006 р., відбувся «парад мовних суверенітетів», коли місцеві ради Півдня і Сходу України ухвалювали рішення про надання російській мові регіонального статусу, що продовжувалося до 2010 року. З'їзд, що відбувся у 2008 р. у Северодонецьку, на якому були присутні представники Росії, засвідчив, що питання російської мови не вирішене, тому й не зняте із порядку денного ні проросійськими політичними силами України, ні політиками і владою Росії. Протистояння, які постійно виникали між правими і лівими політичними силами, їх лідерами, членами полярних політичних партій, владою і громадянським суспільством, яке народжується, не припинялися протягом усіх років незалежності. А щоб зберегти державну самостійність, в українському суспільстві має панувати така ідеологія, яка захищатиме інтереси не

окремих політичних сил і Росії, а кожного українця та працюватиме на благо усього українського народу. Це свідчить про те, що мовна проблема у сучасній Україні вийшла за межі держави, набула політичного характеру, стала гальмувати процес формування української політичної нації, чим спричинила політичну кризу, стала загрожувати, конституційному устрою і державному суверенітету України, створила небезпеку у різних сферах життєдіяльності: національній, політичній, економічній, військовій, екологічній, інформаційній, демографічній, міжнародній, правовій тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Бабкіна О. Демократична політика як імператив сучасного глобального розвитку // Політика і духовність в умовах глобальних викликів. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. / відпр. ред. О. В. Бабкіна. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 8-15.

2. Боднар Є. Мовні конфлікти та конструювання етнічної і національної ідентичності від 13 травня 2009 [Електронний ресурс] / Боднар Є.. – Режим доступу: www.naub.org.ua. (дата звернення 23.01.2015) – Назва з екрана.

3. Веселовський С. Передвиборчі технології: зворотний бік використання (досвід російської президентської кампанії 1996 року) / С. Веселовський // Нова політика. – № 3. – 1998 – С.44-47.

4. Войтенко Ю. Зіткнення цивілізацій і Україна: геополітичний вимір / Ю. Войтенко // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: ПП «Видавництво «Гілея», 2014. – Вип. 85 (6). – С. 296-299.

5. Діак І. Українське відродження чи нова русифікація?: Науч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти / Діак І. – К.: Гранослов, 2000. – 304 с.

6. Караванський С. Політичний аспект мовних процесів в Україні / С. Караванський // Визвольний шлях. – 1999. – № 8. – С. 169-171.

7. Корж А. Мовний чинник суспільної трансформації в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23. 00. 02 / А. Корж, Чернівецький національний у – т імені Ю. Федьковича. – Чернівці, 2004. – 20 с.

8. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт / Котигоренко В. – К., 2004. – 211 с.

9. Майборода О. Загальнонаціональні та регіональні інтереси у сучасній Україні / О. Майборода, О. Рафальський // Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне. Збірник статей. – К.: Світогляд, 2005. – С.76-116.

10. Питер М. Келлет. Конфликтный диалог: работа с пластами значений для продуктивных взаимоотношений : пер. с англ / Питер М. Келлет. – Х.: Изд-во «Гуманитарный Центр» (М. А. Новицкая), 2010. – 416 с.

11. Пасічник В. Національна ідея в контексті українсько-російських відносин: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23. 00. 05 / В. Пасічник, Львівський національний у – т імені І.Франка. – Львів, 2004. – 20 с.

12. Савойська С. Мовно-політична проблема у контексті передвиборчої політичної кризи: теоретичний аналіз основних тенденцій / С. Савойська // Наукові записки. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – № 6 (62). – С. 340-349.

13. Serdyukova E. Civilization identity of Russia in the context of the globalization processes in the contemporary world / Serdyukova E. // European Science and Technology: materials of the V international research and practice conference, Vol. II, Munich, October 3rd – 4th, 2013 / publishing office Vela Verlag Waldkraiburg – Munich – Germany, 2013. – P. 255-260.

14. Скубашевська Т. Мовні стратегії у формуванні міжкультурного діалогу у європейському просторі (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09. 00. 10 / Т. Скубашевська, Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. – Київ, 2005. – 19 с.

15. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і практичний аспекти: кол. моногр. / За ред. Ф. М. Рудича. – К.: МАУП, 2002. – 488с.

16. Цюрупа М. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник. – Видання друге, перероблене і доповнене / М. Цюрупа. – К.: Кондор, 2009. – 192 с.

17. Шевель І. Базові соціологічні дослідження виборчих кампаній // Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї. – Київ, 2000. – С. 270-280.

REFERENCES:

1. Babkina, O. (2014) 'Demokratychna polityka yak imperatyv suchasnoho globalnoho rozvytku' [Democratic politics as an imperative of contemporary global development], in *Polityka i dukhovnist v umovakh globalnykh vyklykiv. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplyn. Naukovyy chasopys Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova* [Politics and spirituality in terms of global challenges. Political science and methods of teaching social and political subjects. Science journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University], Vydavnytstvo Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova, Kyiv, Seriya 22, pp. 8-15.
2. Bodnar, Ye. *Movni konflikty ta konstruyuvannia etnichnoyi i natsionalnoyi identychnosti vid 13 travnja 2009* [Language conflicts and designing ethnic and national identity on May 13, 2009], available at: www.naub.org.ua/. (Accessed 23 January 2015).
3. Veselovskyy, S. (1998) 'Peredvyborchi tekhnologiyi: zvorotnyy bik vykorystannia (dosvid rosiyskoyi prezydentskoyi kampaniyi 1996 roku)' [Election technologies: the use of the reverse side (the experience of the Russian presidential campaign of 1996)], *Nova polityka* [New policy]. № 3, pp. 44-47.
4. Voytenko, Ju. (2014) 'Zitknennia tsyvilizatsiy i Ukrayina: geopolitychnyy vymir' [Clash of Civilizations and Ukraine: a geopolitical dimension], *Gileya: naukovy visnyk* [Hileia: Research Bulletin], Gileya Publ., Kyiv, Vyp. 85 (6), pp. 296-299.
5. Diyak, I. (2000) *Ukrayinske vidrodzhennia chy nova rusyfikatsiya?* [Ukrainian revival or a new Russification?], Granoslav, Kyiv.
6. Karavanskyy, S. (1999) 'Politychnyy aspekt movnykh protsesiv v Ukrayini' [The political aspect of language processes in Ukraine], *Vyzvolnyy shliach* [Path to Liberation], № 8, pp. 169-171.
7. Korzh A. (2004) *Movnyy chynnyk suspilnoyi transformatsiyi v Ukrayini*: Avtoref. Dys [The language factor of social transformation in Ukraine: Dissertation abstract]. Chernivtsi.
8. Kotygorenko, V. (2004) *Etnichni protyrichchia i konflikty v suchasniy Ukrayini: politologichnyy concept* [Ethnic contradictions and conflicts in modern Ukraine: political science concept], Kyiv.
9. Mayboroda, O. & Rafalskiy, O. (2005) 'Zagalnonatsionalni ta regionalni interesy u suchasniy Ukrayini' [National and regional interests in modern Ukraine], in *Regionalni versiyi ukrayinskoyi natsionalnoyi ideyi: spilne i vidminne* [Regional versions of Ukrainian national idea], Svitogliad, Kyiv, pp. 76-116.
10. Kelle P.M. (2010) *Konfliktnyy dialog: rabota s plastami znacheniy dlia produktyvnykh vzaymootnosheniy* [Conflict Dialogue: work with layers of values for productive relationships]. Izd-vo 'Gumanitarnyy tsentr', Kharkov.
11. Pasichnyk, V. (2004) *Natsionalna ideya v konteksti ukrayinsko-rosiyskykh vidnosyn*: Avtoref. Dys [The national idea in the context of Ukrainian-Russian relations: Dissertation abstract]. Lviv.
12. Savoyska, S. (2012) 'Movno-politychna problema u konteksti peredvybornoyi politychnoyi kryzy: teoretychnyy analiz osnovnykh tendentsiy' [Language and political issue in the context of pre-election political crisis: theoretical analysis of major trends], in *Naukovi zapysky* [Scientific notes], Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrayiny, Kyiv, № 6 (62), pp. 340-349.
13. Serdyukova, E. (2013) *Civilization identity of Russia in the context of the globalization processes in the contemporary world*, in *European Science and Technology*, Vol. II., Publishing office Vela Verlag Waldkraiburg, Munich.
14. Skubashevskaya, T. (2005) *Movni strategiyi u formuvanni mizhkulturnogo dialogu u yevropeyskomu prostori (sotsialno-filosofskiy analiz): avtoref. dys.* [Language strategies in forming intercultural dialogue in the European space (social-philosophical analysis): Dissertation abstract], Instytut vyshchoyi osvity Akademiyi pedagogichnykh nauk Ukrayiny, Kyiv.
15. Rudych, F.M. [eds.] (2002) *Ukrayina v suchasnomu geopolitychnomu prostori: teoretychnyy i praktychnyy aspekty*: kolekt. Monografiya [Ukraine in a modern geopolitical space: theoretical and practical aspects: col. monograph], MAUP, Kyiv.
16. Tsuriupa, M. (2009) *Osnovy konfliktologiyi ta teoriiy peregovoriv* [Principles of Conflict and negotiation theory]. Kondor, Kyiv.
17. Shevel, I. & [et al.] (2000) 'Bazovi sotsiologichni doslidzhenia vyborchykh kampaniy' [Basic sociological studies of election campaigns], in *Suchasna ukrayinska polityka: Polityky i politology pro neyi* [Modern Ukrainian politics: politicians and political scientists about it], Kyiv, pp. 270-280

Савойская С. В., доктор политических наук, профессор Международной Кадровой Академии, МАУП (Киев, Украина) E-mail: Savoyska@gmail.com

Внешние и внутренние причины дестабилизации языкового феномена в контексте обострения политического кризиса в Украине

***Аннотация.** Рассматриваются внешние и внутренние причины дестабилизации языкового феномена в контексте обострения политического кризиса в современной Украине. Утверждается, что внутренние причины дестабилизации украинского общества, которыми являются пророссийские политические силы, много в чём зависят от внешнеполитических ориентаций украинского общества и политикума в целом. Автор активизирует внимание на том, что внешние и внутренние причины политического кризиса на протяжении всех лет независимости создавали языковые политические проблемы, которые со временем превращались в конфликты, которые спровоцировали политический кризис в современной Украине.*

***Ключевые слова:** конструктивный, внешние и внутренние причины, деструктивный, языковая политика, дестабилизация, политический кризис, современная Украина.*

Savoyska S. V., doctor in political sciences, Full Prof. of International Personnel Academy, Interregional Academy of Personnel Management (Kyiv, Ukraine), E-mail: Savoyska@gmail.com

External and internal factors of destabilization of the linguistic phenomenon escalation in the context of political crisis in Ukraine

***Abstract.** We consider external and internal factors of destabilization linguistic phenomenon in the context of heightened political crisis in modern Ukraine. It is alleged that internal factors of destabilization Ukrainian society, which is pro-Russian political forces largely dependent on foreign policy preferences Ukrainian society and politics in general. By intensifying focus on what external and internal factors during the years of independence created linguistic and political problems that turn into conflicts, and this led to a political crisis in modern Ukraine.*

Internal destabilizing factor was the elections, particularly those that took place in 1994, after which in Luhansk and Odesa region there appeared bilingual Ukrainian-Russian and monolingual Russian schools and at the local level in these areas introduced the Russian language as official, which was direct violation of the Constitution of Ukraine, which didn't confer local authorities with such powers. After the elections held in 1998, in the parliamentary committees on the bills there began to appear pro-Russian politicians that were aimed at improving the status of the Russian language, which had become official / second state or regional, although such a rule, but in the law « On ratification of the European Charter for Regional or Minority Languages» was nowhere introduced. Until 2004, the Ukrainian community has been completely politicized and divided by linguistic and political grounds on the Ukrainian Center and the West on the one hand, and the Russian-speaking East and South, on the other. Each of these regions voted for their candidate: South and East - Yanukovych, who is supported by Russia and the Centre and the West - a Ukrainian candidate from the national-democratic forces. Beginning in 2006, there was held a «parade of sovereignties language» when local councils of South and East Ukraine have taken a decision on granting the Russian language the regional status, which lasted until 2010. The congress, held in 2008 in Severodonetsk, which was attended by representatives of Russia, showed that the issue of the Russian language is not resolved, and not removed from the agenda either by pro-Russian political forces of Ukraine nor Russian politicians and power. The confrontation that constantly arose between the right and left political forces, their leaders, members of polar political parties, the government and civil society, which is born, never stopped during all the years of independence. And to preserve state sovereignty, Ukrainian society has to have such a dominate ideology that does not protect the interests of certain political forces and but of every Ukrainian and is going to work as the benefit of the Ukrainian people. This suggests that the language problem in modern Ukraine came from the state, has become a political nature, was to inhibit the formation of the Ukrainian political nation, what caused the political crisis began to threaten, constitutional order and state sovereignty of Ukraine, created danger in different spheres of life: national, political, economic, military, environmental, informational, demographic, international, legal and so on.

***Key words:** constructive, external and internal factors, destructive, language policy, destabilization, political crisis, modern Ukraine.*